

117
10 (A) (B)

१ अथशब्दमालिका ॥ Shabda Malika
२ स्वादिसान्धः ॥ Swadi Sandhi

श्रीगणेशायनमः॥ अथ शदमालिका लिख्यंते । रामो
 हरिः करीभूभृद्भानुः कर्तृचन्द्रमाः॥ तस्मिन्वां नमः
 वानामादशैते पुं सिनायकाः॥ अक्षरांतः पुं लिङ्गो रा
 मशब्दः । रामः । रामौ । रामाः । रामं । रामौ । रामान् । रा
 मेण । रामाभ्यां । रामैः । रामाय । रामाभ्यां । रामेभ्यः । रामा
 त् । रामाभ्यां । रामेभ्यः । रामस्य । रामयोः । रामाणां । रामे ।

२
भूभृता। भूभृद्व्या। भूभृद्विः ३ भूभृते। भूभृद्व्या। भूभृद्व्यः ४
भूभृतः। भूभृद्व्या। भूभृद्व्यः ५ भूभृतः भूभृतोः। भूभृतां ६
भूभृती। भूभृतोः भूभृत्सु ७ हे भूभृत्। हे भूभृतौ। हे भूभृ
तः संबोधन॥ उक्तरांतः पुलिं गोभानुशब्दः॥ भानुः।
भानू। भानवः १ भानुं। भानू। भानून् २ भानुना। भानुभ्यो २
भानुभ्यः ३ भानवे। भानुभ्यो। भानुभ्यः ४ भानो।

१ रामेयोः।रामेषु।० हेराम।हेमौरो।हेरामाः।संबोधन।इ
कारांतःपुलिंगोसम्हरिशब्दः।हरिः।हरी।हेहरयः।
हरिं।हरी।हरीन्।२हरिणा।हरिभ्यां।हरिभिः३हरये।ह
रिभ्यां।हरिभ्यः४हरेः।हरिभ्यां।हरिभ्यः५हरेः।हर्योः।ह
रीणां६हरौ।हर्योः।हरिषु।०हेहरीरे।हेहरी।हेहरयः॥
संबोधन॥इनंतःपुलिंगःकरिणशब्दः॥करी।वरी

णौ।करिणः१करिणं।करिणौ।करिणः२करिणा
।करिभ्यां।करिभिः३करिणे।करिभ्यां।करिभ्यः४
करिणः।करिभ्यां।करिभ्यः५करिणः।करिणोः।करि
णां६करिणि।करिणोः।करिषु०हेकरिन्।हेकरिणौ।
हे।करिणःसंबोधन॥तकारांतःपुलिंगोभूभृच्छब्दः॥
भूभृत्।भूभृतौ।भूभृतः१भूभृतं।भूभृतौ।भूभृतः२॥

भानुभ्यां। भानुभ्यः। ५ भानौः। भाभान्वोः। भानूनां। ६ भानौ। भा
न्वोः। भानुषु। ७ हे भानो। हे भानू। हे भानवः॥ संबोधन॥
ऋकारांतः पुलिङ्गः कर्त्रशब्दः॥ कर्ता। कर्तारौ। कर्ता
रः१ कर्तारिं। कर्तारौ। कर्तृन्। २ कर्त्री। कर्तृभ्यां। कर्तृभिः
३ कर्त्रे। कर्तृभ्यां। कर्तृभ्यः। ४ कर्तुः। कर्तृभ्यां। कर्तृभ्यः। ५
कर्तुः। कर्त्रोः। कर्तृणां। ६ कर्तरि। कर्त्रोः। कर्तृषु। ७ हे क

३ तः। हे क तारौ। हे क तारः। संबोधन। स वारांतः पु लिंगः
चंद्रमस शब्दः॥ चंद्रमाः। चंद्रमसौ। चंद्रमसः१ चंद्रमसं
चंद्रमसौ। चंद्रमसः२ चंद्रमसा। चंद्रमोभ्यां। चंद्रमोभिः
३ चंद्रमसे। चंद्रमोभ्यां। चंद्रमोभ्यः४ चंद्रमसः। चंद्रमो
भ्यां। चंद्रमोभ्यः५ चंद्रमसः। चंद्रमसोः। चंद्रमसां६
चंद्रमसि। चंद्रमसोः। चंद्रमसु७ हे चंद्रमः। हे चंद्रमसौ। ३

हे चंद्रमसः॥ संबोधन॥ सकारांतः पुलिंगः सत् स्थिवरा
ब्दः॥ तस्थिवान्। तस्थिवांसौ। तस्थिवांसः॥ तस्थिवांसं।
तस्थिवांसौ। तस्थुषः॥ तस्थुषा। तस्थिवद्भ्यां। तस्थि
वद्भिः॥ तस्थुषे। तस्थिवद्भ्यां। तस्थिवद्भ्यः॥ तस्थुषः।
तस्थिवद्भ्यां। तस्थिवद्भ्यः॥ तस्थुषः। तस्थुषोः। तस्थुषां
॥ तस्थुषि। तस्थुषोः॥ तस्थिवत्सु। हे तस्थिवान्॥

सरित्तनंतरं ॥ सुप्तावृद्ध्य शरच्चैवदशैतास्तीषु नायकाः
॥ आवंतस्ती लिंगो जायाशब्दः ॥ जाया । जाये । जायाः ।
जायां । जाये । जायाः २ जायया । जायाभ्यां । जायानिः । ३ ।
जायायै । जायाभ्यां । जायाभ्यः ४ जायायाः । जायाभ्यां । जा
जायाभ्यः ५ जायायाः । जाययोः । जायानां ६ जायायां ।
जाययोः । जायासु । ७ । हे जाय हे जाये । हे जायाः सं
बोधन ॥ इकारात्तस्ती लिंगोरु । ८ चि शब्दः । रुचिः ।

४ हेतुस्थिवांसौ हेतुस्थिवांसः ॥ संबोधन । तकारांतः पुलिंगो
भगवच्छब्दः । भगवान् । भगवंतौ । भगवंतः । १ भगवंतं । भ
गवंतौ । भगवतः । २ भगवता । भगवभ्यां । भगवद्विः ।
३ भगवते । भगवभ्यां । भगवभ्यः । ४ भगवतः । भगवभ्यां
भगवभ्यः । ५ भगवतः । भगवतोः । भगवतां । भगवति । भ ४
भगवतोः । भगवत्सु । ७ हे भगवन् । हे भगवंतौ । हे भगवं
तः ॥ संबोधन ॥ नकारांतः पुलिंगो आत्मशब्दः ॥ ४ ॥

आत्मा । आत्मानौ । आत्मानः । १ आत्मानं । आत्मानौ । आ
त्मनः । २ आत्मना । आत्मभ्यां । आत्मनिः । ३ आत्मने । आ
त्मभ्यां । आत्मभ्यः । ४ आत्मनः । आत्मभ्यां । आत्मभ्यः । ५ आ
त्मनः । आत्मनोः । आत्मनोः । ६ आत्मनि । आत्मनोः । आत्मसु
७ हे आत्मन् । हे आत्मानौ । हे आत्मानः । संबोधन ॥ इति पु
लिंगः ॥ अथ स्त्रीलिंगः ॥ जायारुचिर्नदी धेनुवर्गिणी

रुची। रुचयः। रुचि। रुची। रुचीः। २ रुच्या। रुचिम्यां
रुचिनिः। ३ रुच्यै। रुचये। रुचिम्यां। रुचिम्यः। ४ रुच्याः।
रुचेः। रुचिम्यां। रुचिम्यः। ५ रुच्याः। रुचेः। रुच्योः। रु
रुचीनां। ६ रुच्यां। रुचौ। रुच्योः। रुचिषु ७ हेरुचे। हे
रुची। हेरुचयः। संबोधन ॥ इव तस्त्री लिंगानदी रा
६ नदी। नद्यौ। नद्यः। १ नदी। नद्यौ। नदीः। २ नद्या। न

दाभ्यां। नदीभिः नद्यौ। नदीभ्यां। नदीभ्यः। ४ नद्याः। न
 दाभ्यां। नदीभ्यः ५ नद्याः। नद्योः। नदीनां ६ नद्यां। न
 द्योः। नदीषु ७ हेनदी। हेनद्यौ। हेनद्यः संबोधन॥
 उकारांतः स्त्रीलिङ्गो घेतुशब्दः घेतुः। घेत्। घे
 नवः। १ घेतुं। घेत्। घेत्। २ घेत्। घेतुभ्यां। घेतु
 भिः। ३ घेत्। घेत्। घेतुभ्यां। घेतुभ्यः। ४ घेत्।

ल.रु.व.

नूनः २ मया आवाभ्यां अस्मात्तिः ३ मस्यैमे आवाभ्यां नौ अस्मभ्यंनः ४ मस्यै आवाभ्यां अस्मत् ५ मम मे आ
वयोः नौ अस्माकंनः ६ मयी आवयोः अस्मासु ॥ ७ ॥ दकारांतो युष्मद्यदः ॥ त्वं युवां युयं १ त्वो त्वा युवा
वां युष्मानवः २ त्वया युवाभ्यां युष्मात्तिः ३ तुभ्यंते युवाभ्यां वां युष्मभ्यं वः ४ त्वत् युवाभ्यां युष्मत् ५
त्वत्ते युवयोः वां युष्माकं वः ६ त्वयि युवयोः युष्मासु ॥ ७ ॥ मकारांतु लिंगोद्देशः ॥ अयं इमो
अस्य अनयोः इमे १ इमं इमौ इमान् २ एनं एनौ एनान् ३ अनेन एनेन आभ्यां ऐतिः ४ अस्मै आभ्यां ऐ
भ्यः ५ अस्मात् आभ्यां एभ्यः ५ अस्य अनयोः एनयोः एषां ६ अस्मिन् अनयोः एनयोः एषु ॥ ७ ॥ स्त्रि
लिंगः ॥ इयं इमे इमाः १ इमं इमे इमाः एनो एने एना २ अनया एनेया आभ्यां आतिः ३ अस्त्ये आभ्यां आ
भ्यः ४ अस्याः आभ्यां आभ्यः ५ अस्याः अनयोः एनयोः आसां ६ अस्यां अनयोः एनेनयोः आ
सु ॥ ७ ॥ नपुंसकः ॥ इदं इमे इमानि १ पुनरपि २ एनत् एने एनानि २ अनेन एनेन आभ्यां आतिः ३
अस्मै आभ्यां एभ्यः ४ अस्मात् आभ्यां एभ्यः ५ अस्य अनयोः एनयोः एषां ६ अस्मिन् अनयोः
एनयोः एषु ॥ ७ ॥ यद्यदः ॥ एतौ एते १ एतं एनं एतौ एनौ एतान् एनान् २ एतेन एनेन ए

३ एतस्याः एतयोः एतेर्योः एतासां ६॥३

या

ल-रुपावली नाम्नः नाम्नो नाम्नां ६ नाम्नानामानि नाम्नोः नामसु ७ हे नामहे नामनिहि नामानि ॥
इकारांत न पुंसकलिंगो मनोहारिश्च ॥ मनोहारिमनोहारिणी मनोहरीणी पुनर
पि २ मनोहारिणामनोहारिभ्यामनोहारिभिः ३ मनोहारिणमनोहारिभ्यामनोहारिभ्यः ४
मनाहारिणः मनोहारिभ्यामनोहारिभ्यः ५ मनोहारिणः मनोहारिणो मनोहारिणां ६
मनोहारिणो मनोहारिणो मनोहरीषु ७ मनोहारिर्मनोहारिणी हे मनोहरीणी ॥
यंबुद्धिः ॥ ॥ सखातद्यश्चयायचकः काकीत्वमहंत्वयं ॥ नेयं वेदं वैष वैषा चैतश्चासा
वसावदः ॥ १ ॥ तच्छब्देकारांतः पुलिगः ॥ सः तौ ते ॥ तंतौ तान् ॥ तेन ताभ्यां तैः ॥ तस्मै ताभ्यां ते
भ्यः ॥ तस्मात् ताभ्यां तैः ॥ तस्य तयोः तेषां ॥ तस्मिन् तयोः तेषु ॥ स्त्रीश्च ॥ सा ते ताः ॥
तंते ताः ॥ तया ताभ्यां ताभिः ॥ तस्यै ताभ्यां ताभ्यः ४ तस्मात् ताभ्यां ताभ्यः ५ तस्य तयोः तासां
तस्मिन् तयोः तामु ७ ॥ न पुंसकः ॥ तत्ते तानि १ पुनरपि २ तस्यै ताभ्यां तेन ताभ्यां तैः ३ ॥

तस्मैताभ्यांतेभ्यः४ तस्मात्ताभ्यांतेभ्यः५ तस्यतयोःतेषां६ तस्मिन्तयोःतेषु७॥ इकारंतपुलि
 गैराब्दः॥ यः यौये१ यंयौयान्२ नयाभ्यांयेः३ यस्मैयाभ्यांयेभ्यः४ यस्मात्ताभ्यांयेभ्यः५ यस्य
 ययोःतेषां६ यस्मिन्तयोःतेषु७॥ स्त्रीशब्दः॥ यायेयाः१ यांयोयाः२ ययायाभ्यांयाभिः३ यस्मैया
 भ्यांयाभ्यः४ यस्मात्ताभ्यांयाभ्यः५ यस्याःयायोःयासां६ यस्यांययोःयासु७॥ नपुंसकः॥
 यंयेयानि१ पुनरपि२ येनयाभ्यांयेः३ यस्मैयाभ्यांयेभ्यः४ यस्मात्ताभ्यांयेभ्यः५ यस्यययोः
 येषां६ यस्यांययोःयासु७॥ मकारंतपुलिगोकिमशब्दः॥ कः कौके१ कं कौकान्२ केनकाभ्यां
 कैः३ कस्मैकाभ्यांकैभ्यः४ कस्मात्काभ्यांकैभ्यः५ कस्यकयोःकैषां६ कस्मिन्कयोः
 केषु७॥ स्त्रीशब्दः॥ काकेकाः१ कांकेकाः२ कयाकाभ्यांकाभिः३ कस्यैकाभ्यांकाभ्यः४ क
 स्याःकाभ्यांकाभ्यः५ कस्याःकयोःकासां६ कस्यांकयोःकासु७॥ नपुंसकः॥ किंकैकानि१
 पुनरपि किं२ केनकाभ्यांकैः३ कस्मैकाभ्यांकैभ्यः४ कस्मात्काभ्यांकैभ्यः५ कस्यकयोःके
 षां६ कस्मिन्कयोःकेषु७॥ इकारंतःअस्मत्शब्दः॥ अहंआवांवयं१ मांमाआवांनौअस्मा

॥६॥

स्ति

॥६॥

तोतेप्रथमा ॥१॥ त्यातें त्याप्रतिद्विया २ तेणें तेणें करून तृतीया ३ त्याकारणें तदर्थ
चतुर्थ ४ त्यापासून त्यास व त्याहून पंचमी ५ त्याचें त्यास वष्टी ६ त्याचा ठाड्यावि
षय त्यामध्ये तो प्रसंगी समी ॥७॥ ॥५॥ इति लघु रूपावकी समाप्तः ॥५॥ ॥
अडु आतनु आकिय प्रथमा १ अदनंनु आतनंनु आकियंनु द्वितीया २ अदरिंद
आतनिंदा आकियिंदा तृतीया ३ अदरगोस्कर आतनगोस्कर आकिय
गोस्करचतुर्थ ४ अदरदशिंदा आतनदशिंदा आकियदशिंद पंचमी ५ अद
द्वे अदरा आतना आकिया वष्टी ६ अदरद्वि आतनद्वि आकियद्विसप्त
मी ७ यलो यले संबुधिः ॥

३६

॥८॥

॥७
॥०(A)

॥३॥

कल्यावरियशोबूवषविल देवद्विज्ञारिरडविलधमेनयपरस्वभक्त
हर्षविल ८६ बाहिन्यधिपराताचेहननयरस्पररणांतकूरवील
सुगतिस्सुकीर्तीकूरवीं समरहतस्वाहितोसिवरवील ८७ यश
गात्याओत्यातेपरिपाठ्याजगत्तवसवील अंतीसंतीस्तवि
ल्याश्रीचेंकुंठीतयासिबसवील ८८ नष्टायुनष्टमतिजेत्याहींच्या
यानिकामहव्यास प्रभुआपणहोइलकिं दीतत्राणीनिकाम ८९
मोहायाअस्सुश्रुतिनिष्ठात्यांचीसमूळउडवाया मयरचितालक्षित
गतिसंश्रिततेस्फुरारिबुडवाया ९० भर्तोसाधुजनाचाकल्युनिपारवंड
वेषहाश्रय मार्गस्त्रणेलश्रुतिमतदूषिलक्षणतिलबुधतयाबुध १
गरुडस्त्रप्रभुकळिच्याअंतीहोइलकल्लियांनावे त्यासिसकळ्या
खंडध्यांतदिवाकरअसेचिवांनावे ९२ वदलोसंदेपेहेक्षितिचे
परमापुगगिलपरिअंत प्रभुवीर्याचाकोणहातागेनागणुनि
भागलेसंत ९३ तेमात्रसुधीजाणतिमावाइलुकेचिजेअज्ञाभ

लें मजलेख्येष्टापरिभक्तिप्रेमेसजोनिहिसजले ९४ बाल्यापरमेशान्या
जाणेमीदासयोगमायेतें किंमगवानभवइतुकेज्ञानमजेत्रोसदेवताये
तें ९५ सज्ञप्रल्हादादिजालेप्रभुलाभजोनिबडुतरते तेहिज्ञानक
डुलभशब्दज्ञानेसजोनिबडुतरते ९६ देवाद्येभजकृथिले श्रीभावावत
स्वयेचितुजलाहे संक्षेपेम्पाहिताकवणपुरुषलेनहितपुजलाहे ९७
बानारदासपात्रीअर्पुनियातूकरीविपुलयातें होइलहेजीवांचाजो
कामप्रभुरवत्सारिपुलयातें ९८ मद्यपिहे श्रीभगल्लीलामायाश्रया
तथापिक्वची इतेंगावुनितरतो सज्ञानमनातहरिकथापिवची ९९
नलिनप्रभवापासुनिमुनिमुनिपासुनिसुपात्ररसरसाजे तेभज
सांगुनित्हीस्वयरोतोभूमिजेविभूषसरसाजे १०० मोक्षामरु
क्षाच्याभागावताआलवालवल्यातें सांगतुल्लीभजकडेतापाच्या
चालवालवल्यातें १ मगवाशुकसांगेज्यापक्षीआत्मभवतदा
धारा शोधुनिविधिचिंताकरिअमृताचीलाधलातदाधारा २

द्वितीयपदव्यावर्तकः नत्वं रवं उपरिभावाः ॥ उत्त्वहृष्ट्यासिद्धत्वादिति ॥ आश्रयात्सिद्धामिति भाष्योक्तेः परिभाषादृष्ट्यावहिरंगा
 सिद्धत्वेपिति ॥ ननु अन्यत्र विपाद्यामतरंगपरिभाषाप्रवृत्त्यभावस्य सिद्धांतेन तत्त्वादित्युक्तं । तेन विरुद्धत्वात् । न चान्तरंगादेः सत्त्वादित्युक्तं
 क्षण्यस्य सत्त्वेन विशेषरतिवाच्यं एवंमपि परिभाषादृष्ट्याः सिद्धत्वस्य उच्यते न स्वहृष्ट्याः सिद्धत्वेपि रदमसंगतमेवाशेषेऽधिष्ठनस्य
 ज्ञानस्य कारणत्वेन तदभावादिति चेन्न कार्यकालपक्षे विपाद्यांतत्त्ववृत्तिरिति मतेनास्य ग्रंथस्य सत्त्वोक्तं ॥ एवंच परिभाषादृष्ट्याद्वयोर
 पिसिद्धत्वासिद्धत्वप्रतिपादकेन किंचित्कष्टमत्र व्याख्यानेन क्षतिरित्याधारभ्यप्रतिपादनादित्यतस्यानंभावः । न क्षतिरिति । कार्यकालपक्षे
 शनिशेषः स्वहृष्ट्यासिद्धत्वेपिति । असिद्धत्वे प्राप्तपीत्यर्थः संभवादिति । कार्यकालइति भावः । अंतरंगस्येति । यथोद्देशे इत्यर्थः । इति सिद्धस्य
 गतिश्चिंतनीया यद्वा विप्रक्षेपे परमित्यस्यापि अप्राप्तोपपत्त्यां पुनस्त्या ॥ सिद्धत्वेपित्प्रवृत्तये विप्रतिषेधइत्यस्याः प्रवृत्तौ गृहीतायां
 असिद्धपरिभाषायां विपाद्यामपि प्रवृत्तिर्भाष्यकाराः स्वीकुरित्याशयस्तदेतद्व्यति ॥ स्पष्टभाष्ये इति । वाक्यस्येति । आस्मिन्नुव
 र्तमाने दूरादुत्तेनेत्यनेनेत्यर्थः स्पष्टभाष्ये इति । अतोरारितिरुच्ये इत्यर्थः नन्वेवं पुनः प्रगृह्यते इति सूत्रस्य विवरणविरोधः तथा
 हि पुनस्त्यासिद्धत्वज्ञापनात् विप्रतिषेधात्पूतेकृते प्रकृतिभावः देवदत्ता अत्र त्वं मसि इति भाष्यमुपादाय पुनस्त्यैकपदाश्रयत्वा
 दंतरंगत्वादेर्कोटशस्य तु पदद्वयसिद्धत्वेन बहिरंगात्त्वादित्येव चित्त्वमिति केयदः तत्र हि पुनस्त्यवाक्यत्वस्य पादकपदानरसापेक्षया
 एकादेशसमत्वाच्चित्तमचित्त्यमिति विवरणे उक्तं एतच्च स्मृता इत्यादौ पुनोत्तरंग उत्तंबहिरंगमित्यनेन स्पष्टमेव विरोधइति चेन्न ।

एकवाक्यसापेक्षपुनस्त्यअंतरंगत्वेन वाक्यद्वयसापेक्षैकदेशस्य बहिरंगत्वेनेत्येवं केयदेन वक्तव्ये एकपदसापेक्षत्वेनांतरंगत्वं पदद्वयसापेक्षत्वे
 न इत्येवं केयदोक्तं चिंत्येवेत्याशयात् वाक्यस्यैव पुनस्त्यैव देवदत्ता इत्यस्यैहीति इह शेषपूरणस्यावश्यकत्वात् भाष्यकारस्य तु अन्यमपि
 प्रायः । यावत्पर्यन्तरं पुनस्त्यसिद्धत्वाभावः तावन्विपाद्यांतत्त्ववृत्तिरिति मतेनास्य ग्रंथस्य सत्त्वोक्तं ॥ एवंच परिभाषादृष्ट्याद्वयोर
 दयः तत्र निनिगमनो विरहेण न जानंत्ये परिभाषया च फले विशेषाभावेन च परत्वादित्येवोक्तं नान्तरंगत्वमुक्तं मित्यलं विस्तरेण । अश
 द्वाहं तद्वद्वेति पूर्वनिपातकरणमनित्यं इत्यर्थे इति इदं सूत्रे ओकारांतानुकरणपक्षे अत्र पक्षे शास्त्रबाधकल्पनापत्त्यागोरवादहवस्तुत
 इति लक्षणवशात् संपन्नरांतानामेव अनुकरणमित्यर्थः एकंचलाक्षिणिकत्वाविशेषादार्त्तिकनिष्पन्नानां निपातानां ग्रहणं सिध्यत्येव वि
 भेरित्याद्येकदेशस्य तु अनर्थकत्वान्न ग्रहणमिति भावः न्याय एवेति एवंच सौचत्वाच्छास्त्रबाधेनेति भावः । आनुमानिकादेशस्य रामेत्य
 स्येति यद्यप्यानुमानिकस्थान्यादेशभावः सप्रत्यस्यार्थवत्त्वात्तत्रैव वक्तुं शक्तः तथापि अर्थवत्त्वाभावेन तद्विष्टरामेत्यादेशत्वेन तत्रैव स्थानि
 वडावकल्पनमिति भावः प्रत्ययनिमित्तेति प्रवृत्तेरित्यर्थः । अतएव नरपनिर्भिन्नइत्यत्रैसन प्रकृते तु प्रत्ययविशिष्टपदसंज्ञानप्रवृत्तेरि
 त्यर्थः प्रत्ययलक्षणाभावइति भावः इतिदिगिति विस्तरस्तु अन्यत्र दृष्टव्यः नानर्थकइत्येतत्प्रत्यारव्यानाह अवग्रहणेति अश्वया
 वस्येति यदेतद् धात्वन्वयव एवेति तोयादिभ्यो णि च्यादिषु तत्संनयोनतत्रादिलोपालोपयोर्थलोके स्थानिवत्त्वनिषेधात् किंपिपरतः
 लोपोव्योरितिलोपेतदसंभवइति भावः स्मृतावच्युतेत्यादौपि स्मृतउः येन स्मृतौः स्मृतांवातीति स्मृतोववृक्षवृत्त्यादौ रित्येति भावः वि

धेदात्तलोपः शाकल्यस्येत्यनेन गार्ग्यकृतेरिति शाकरायनमतेतयोविधानादितिभावः पूजार्थमिति आरंभसामर्थ्यान्नित्यत्वेसिद्धेनतत्पूजार्थमे
 व अन्यथालोपः शाकल्यस्येत्यनेनैवविकल्पसिद्धेः नचस्यमतमन्यायः इत्यामपिलोपस्येस्मृतत्वेनतरद्विषयाभावात् नचैवमपिलोपः शाक
 ल्यस्येवत्येवमित्यस्यादितिवाच्यं । निषदाद्योपम्येइत्यादिनिर्देशात्तस्यैकल्यिकत्वानुमानात् नचैवंगार्ग्यग्रहणाकरणेनलघुप्रयत्नेपिस्या
 त्इतिवाच्यं तद्विधानसामर्थ्येनतयोर्लोपाकरणात् अनभिधानादिति दृष्टवादितुल्यत्वात् भोराद्यनुवृत्तिः पूर्वसूत्रेपितध्वनयन्नाह लोपः
 शाकेतिसिद्धांतेओकारांतेअनेननित्यत्वाद्यादवर्णमात्रविषयलोपः शाकल्यस्येतीतिभावः तदनुवृत्तीति भोरादीनां एवंचहलिसर्वेषामि
 त्यत्रतदनुवृत्तिमंडूकपुत्याभाष्यानुमिति प्राचामनेतुधात्वनवयवयोस्तत्रैवसंभवेनहलीत्यत्रफलितार्थकथनंतद्विचक्रंशक्यमितिध्येयं अ
 त्तरुचिस्तुउत्तरसूत्रे अर्थाधिकारादिहापिसंभाव्येतेतिदिक् अन्येतुउन्नतिरित्येव्येवर्लघ्वित्यस्यचारितार्थेनलघुप्रयत्नेउन्नये
 तिस्यादित्याशंकायांव्योर्लघुइत्यनोव्योरित्यनुवर्तते । तच्चतत्रोद्देश्यसमर्पकत्वादलघुप्रयत्नार्थकं अधिकाराच्चेहापिनयेवेतिसमा
 दधुः । उभोहस्यादिति । ननुवेजः क्षिपिसंप्रसारणेनकिंचउदितिसंपेषत्वतुकोरित्यसिद्धत्वंतुकिं पदान्तपदाद्योरितिवचनात् एवंच
 तंत्रयुदिति अत्रलोपसंपादकमेवइतिस्यात् अतएवप्रतिपदेक्तपरिभाषापिनप्रवर्ततेरितिचन्न परिभाषात्वाधापत्याभाषाप्रामोण्ये
 नतत्रलोपाभावस्येष्टत्वानुमानादित्याहुः अनुवर्ततइति मंडूकपुत्या अस्यासिद्धत्वादिति ॥ प्रकरणेप्रकरणमितिपक्षस्तद्विपर
 वेतिभावः नचैवमपितस्यैकल्यिकत्वेनतस्यासिद्धत्वान्नित्यत्वेनहलीत्यनेननिर्वाह लोपाभावपर्यंतंतस्यध्यापारसत्वेनहलिस

॥११

10(B)

श्रीः ॥ यशोवेति ॥ ससजुषोरित्यत्रोकारेनच्चारणंतुरोः स्फुटिकाभ्येरोरेवेत्याहोविशेषणार्थमेवस्यात् ॥ अन्यथास्फुटिकाभ्येचस्वोडासि
 तिबिहितरोरभावेनतत्संगतिः स्पष्टेवेतिभावः । उत्त्वगुणयोरिति ॥ चक्ष्यमाणरीत्यालंबिविधित्वस्याभावोत्वेकतोपिस्थानिवत्वा
 त्सत्वाप्राप्तिरेवतिगुणोपादानं ॥ व्याख्यानादिति ॥ चासुपीत्यतः स्फुटित्वनुवृत्तेनेतिउः प्रत्ययोर्ग्रहणं स्फुटामपिआदित
 प्रत्ययोर्नग्रहणं । तस्माच्छसोनेतिलिङ्गात् ॥ अतएकशेषणेकः प्रथमाशब्दः स्वार्थपरः द्वितीयलक्षणयाद्वितीयापरः
 तिभावः । नचैवंसर्वेर्णग्रहणं व्यर्थं पूर्वइत्येवाकः सवर्णइत्यतदीर्घपदानुवृत्त्यासिद्धेरतआह सवर्णोति ॥ पूर्वस्यादीर्घत्वा
 दिति पूर्वोयत्रदीर्घः तत्रजसिओडिचनिषेधेनैवभाव्यंशसिधात्वाकारलोपेनभाव्यं ॥ अन्यचसवर्णदीर्घोपिविशेषोनास्ति
 यद्यपिईकारांतेऊकारांतेसंभवस्तथापिनासिपूर्वइत्येववक्तव्येसामान्यरूपेणप्रथमयोरुपादानं अनर्थकं स्यात् तत्सामर्थ्या
 त्पूर्वपदस्यसजातीयपरत्वंनविध्यतीभावः । ब्रह्मिहंतुरिति तोइत्यस्यपूर्वत्रक्रमदेवमुक्तं ॥ एतेनप्रकृतलक्ष्येणगणहंतुरि
 तिचक्तव्येब्रह्मिहंतुरित्युक्तिः रामावित्यस्येदंव्याख्यानमितिभ्रमेणेत्यपास्तं । अतएवगुणहंतुपाठेशिवोर्न्यइत्याशये
 नयोजयामितिमान्याः । हेपयोहपयोदेतिचापपाठः पयोहपयोदेतिपाठः भाष्येतयैवोलब्धः अतएवहैहयोरितिनि
 यमात्कथंतस्यपुनरुक्तिरंकोनेत्याहुः ॥ एकपदश्चेति । गतिकारकोपपदेतिभावः । समस्तैकपदइत्यर्थः । एकपदशब्दो

प्रामाण्येन प्रतिलक्ष्यलक्षणोपपत्तयेन हलादिशेषणकैरेलोपस्य प्रतिपदोक्तस्त्वमिलाशयः पर्जन्यन्यायेन पूर्वमभासद्वस्वतनोऽनेन
 दीर्घलक्ष्यलक्षणन्यायेन पुनः इत्वेन स्यादिति बोध्यं लोपस्येति तस्य चेत्यर्थो बोध्यः शोरिदोदेलोप इत्यनयोराश्रयात् सिद्धत्वे
 न पुनारमत इत्यत्रेफपरत्वा संभवेन च ढत्वस्यासिद्धत्वेन च परत्वं कापिन संभवतीत्यत आह देति न च गललिट्टोक्त इत्यादौ
 तत्संभवः पूर्वस्य विशेषापेक्षत्वे आह अजर्था इति तत इति । सिपिधातोरित्यादीत्यर्थः एतत्सूत्राग्रहणेति पूर्वोक्तिभाष्योक्तम्
 राहरणादिभिः एतेन हलङ्ग्यापः सौरिति सूत्रं मनोरमोक्तमादाय हलङ्ग्यापः सति सिंहल इति सूत्रं कार्यं अतएवाविभाराऽनं
 मित्यत्र ढलोप इति दीर्घसिद्धिरिति शब्दरत्नोक्तमपास्तं तने पितृराज्यमित्यनेन वैलक्षण्याभावात् एवं च हलङ्ग्यापः सौरिति
 मनोरमोक्तमेव साधक इत्याहुः परे तु पितृराज्यमूषरथ इत्यादिभाष्योदाहरण प्रामाण्येन सलोपं विधाय यकारान्त्सस्येत्प
 त्रोपस्थितपूर्वत्रासिद्धमिति सूत्रं पूर्वग्रहणेनाग्रहणे बीजाभाव इति शब्दरत्नाशय इति न पूर्वापरविरोध इत्याहुः शाप
 कादित्यादिना लोकि कन्यायस्य संग्रहः क्वचिदिति एक -- कार्यद्वयशून्य इत्यर्थः यत्तु कैयटे इदं सूत्रं नियमार्थमिति सकृद्भूते
 न्यायसिद्धिः जातिपक्षे विध्यर्थमिति पुनः प्रसंगविज्ञानमिति तदन्यत्र सम्यक्कृद्भूतं तत्त एवावधार्य तस्मात्क्वचित्प्रास्त्री
 यदृष्टांताश्रयणं क्वचिल्लोकि कदृष्टांताश्रयणं तत्राद्ये आह तत्र युगपदिति अंत्ये आह यद्वेति तातडि पुनधिभवतीति इदं स्थानि

वत्सूत्रभाष्यविरुद्धं । तत्र हिलोडादेशो शाभावजशाचधित्वाहेलोपैत्वप्रतिषेधो वक्तव्यः । शिष्टात्तरहतात्तरभित्तात् कुरुतात् स्तात्तरत्युदाहर
 नेषु तातडि परत्वालोडादेशोक्तं तेषां तातानाशाभावादीनां प्रतिषेधविधौ च सकृद्वर्तित्वान्यायेन यार्तिकं प्रत्याख्यातं किंचैवमादौ यदि पुनः
 प्रसंगविज्ञानस्यात्प्रथमप्रवृत्तौ अपरशास्त्रस्य प्रवृत्तिर्लक्ष्ये वाधिता स्यात् तस्मात्सकृद्वर्तित्वान्यायस्येवायं शेष इति अचक्ष्य
 तत्र प्रदीपे स्पष्टमिति केचिदाहुः उ. मो. इ. स्वादिति इदमपि भाष्ये एकदेशकृत्तिरिति पाठक्यं यथैवाक्यभेदेनैवेति प्रागुक्तरीत्या का
 र्यविरोधज्ञानोत्तरास्य प्रवृत्त्या तद्विषयकस्य प्रागवश्यकत्वात् एतदर्थमपि कार्यग्रहणं बोध्यं यथोद्देशो वेति पूर्वत्र उ. गृह्णति ग्रंथस्तय
 थोद्देश एव पारभाषयोः पूर्वोपर्यन्तकार्यकाल इति प्रदीपखंडनाय प्रवृत्तः अन्ययोभयोः परिभाषयोरेकदेशोऽस्त्येन परत्वाभावः
 स्पष्ट एव परतु अनया युक्त्या तस्यैकदेशकृत्तित्वस्य स्पष्टमेवेति दिक् । प्राचामनेप्याह स्थानिवत्वेनेति अत्विधित्वेति एवं देवाः
 संतीत्यत्राप्युक्तं यत्तु स्थान्यलसाधारणधर्माश्रयणे एव स्थानिवत्त्वनिषेधः अन्यथा अग्री इतीत्यादौ प्रागुक्तदोष इत्यस्वर
 सादाह इत्यपत्तारितं तन्न तत्रांतादिवदित्येव द्विवचनत्वस्य सिद्धेः नावातादृष्यातिदेशादित्यनेन वर्णमात्रवृत्तिधर्मस्यानतिदेशात् । नहि
 द्विवचनत्ववर्णमात्रवृत्तिधर्मः तत्र माननिवशास्य सत्वात् पंचम्यभावेन विहित इति व्याख्यानं दुर्बलं अवयवत्वं त्वसंभवि सोः प्रायत्वा
 त् अर्थद्वारकसंबधोऽयुक्तो गौरवादाह । एतदोरनंतर इति बडलग्रहणात् क्वचिल्लोपं विना पादहरणेऽपि भवतीत्यंगीक्रियते सास्मा अ
 रमित्यादौ तदा किमवधारणेन बाहुलकात् क्वचित्प्रवृत्तिरेवांगीक्रियतां तावता विसाहजन्मेत्यादिसिद्धेः अतएव परममूले अथे

बोहतंत देवाह एवं चेत्यादिना अलमिति विस्तस्तु भावप्रकाशाद्वंगतव्यसुधीभिरिति ७ इति स्वादिसंधिः श्रीशंकरः प्रसीदतु
श्रीशंकराय नमः

117
10(13)

वैधामित्यस्यानापत्तेः यद्वाऽसिद्धत्वादनिष्पन्नत्वात् अत्रापेक्षितार्थः अप्राप्तिश्च ओकारसाहचर्येण हलिसर्वेषामित्यस्याचर्ष
पूर्वके लघुप्रयत्ने प्रसीकारात् एवं च तद्धाधादित्यस्य साहचर्यबाधादित्यर्थः । यद्वा प्रकरणे प्रकरणमसिद्धमिति पक्षे परत्वाद्
हलिसर्वेषामिति प्राप्ते अग्रग्रहणप्रत्यारख्यानात् लोपः शाकल्पस्येत्यस्यान्तरंगत्वेनासिद्धत्वादित्यर्थः यद्वा प्रकरणे प्रकरणमस्ति
इमिति पक्षे च स्तुतो वैकल्पिके प्रवृत्ते निमित्ते नेत्यर्थस्योक्तालङ्घनभाष्ये ध्यानिताद्यथा कृतमेव कृतं जेहिगल इति सिध्यर्थे
अचिविभाषा इत्यस्य व्यवस्थिता विभाषात्वपरत्वमेवेति विभाषेति सूत्रभाष्यंचान्नमानं अन्यथा चिविभाषेत्यस्याभावे नित्यं गो
याडीत्यप्रवृत्त्यैवासिद्धौ तद्वैयर्थ्यं स्पष्टमेवेत्याहुः अस्तु अनेन विभाषा पूर्वणानित्याभविष्यतिलवणीकृत्येति साक्षात् प्रवृत्तीति न
इत्यर्थे निर्देशा संगतिः स्पष्टे वेति भावः ननु प्रत्ययग्रहणं चेत्तदन्यच्च असिद्धे अपूर्वज्ञापनं व्यर्थमित्याह लक्ष्येति न द्वो ष इति ते
न दृष्टान्तोपाधालुतकारस्पन्दतत्वं अन्यथानिष्ठांतरस्य तस्येत्यर्थे नरापत्तिः प्रवृत्ते च तस्मिन्निनि परिभाषया सप्तपि परे इत्यर्थे
नस्य च नियमेनावध्याकांशाभा मङ्गलत्वादेरेवोपस्थितस्यावधित्वेनान्यथा रपंचम्यंतविरोधणत्वं स्पष्टमेवैव ह्रस्वह्रस्वरचे॥
अतिदेशस्यैकदेशविकृतन्यायेनेत्यर्थः अनौरूपचनीयमित्याहौ चचारिति व्यधिकरणचक्रबीहिपर्यंतानुधावनपरभाष्य